

**ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ У РЕАЛІЯХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Таміла Яценко – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6121-7495>

tamilakod@ukr.net

Вікторія Горбачевська – аспірантка кафедри освітології та педагогічної інноватики Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7172-3973>

gorvikka@gmail.com

Анотація. У статті актуалізовано проблему формування соціальної компетентності учнів гімназії в реаліях Нової української школи. Акцентовано на важливості підготовки сучасного шкільного програмового та навчально-методичного забезпечення в контексті вимог нового Державного стандарту базової середньої освіти. Розкрито компетентнісний потенціал чинних модельних навчальних програм інтегрованого курсу літератур (українська та зарубіжна) для учнів гімназії, розроблених авторським колективом Інституту педагогіки НАПН України. Представлено модель чинних підручників інтегрованого курсу літератур (українська та зарубіжна) для учнів 5–7 класів, у змісті та структурі яких передбачено художні твори соціально важливого ідейно-тематичного спрямування, навчальний матеріал і методичний апарат із системою компетентнісно орієнтованих запитань і завдань для ефективного формування соціальної компетентності учнів як важливої особистісної якості в реаліях сьогодення. ґрунтується на реалізації хронологічно-стильового, читацькоцентричного і текстоцентричного принципів презентації художніх текстів і навчального матеріалу, урахуванні

вікових особливостей художнього сприймання учнів 8 класу, їхнього суб'єктного та читацького досвіду.

Окреслено особливості поетапної організації навчальної діяльності учнів у процесі опрацювання художніх творів, ідейно-тематичний зміст яких сприяє формуванню в учнів здатності виявляє повагу до інших, толерантність, вміння співпереживати, усвідомлювати загальнолюдські духовні та моральні цінності. Розкрито дидактичне призначення рубрик підручників щодо актуалізації соціально значущих проблем. Представлено методичний апарат до навчальних тем щодо дієвої реалізації системи запитань і завдань для індивідуального чи групового виконання в аспекті формування соціальної компетентності учнів гімназії. Акцентовано на дидактичній доцільності використання методів і форм навчальної діяльності, використання яких сприяє розвитку в учнів суб'єктного досвіду, умінь конструктивної співпраці, здатності діяти в умовах невизначеності та багатозадачності.

Ключові слова: Нова українська школа; соціальна компетентність, учні; гімназія; 5–7 класи; модельна навчальна програма; підручник, інтегрований курс література (українська та зарубіжна).

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Унормована в Державному стандарті базової середньої освіти (2020) компетентнісна парадигма як стратегія підвищення якості шкільної освіти в реаліях Нової української школи орієнтує на формування компетентних учнів. Відповідно набуває актуальності проблема підготовки шкільних підручників нового покоління. Для учнів такі навчальні книги повинні стати активатором розвитку їхньої навчальної діяльності, дієвим чинником формування ключових компетентностей, а для вчителя – орієнтиром в успішному досягненні дидактичних цілей сучасного уроку.

Результативними ознаками сучасного компетентнісно орієнтованого освітнього процесу, як унормовано в Державному стандарті базової

середньої освіти (2020), є формування особистості, яка має «здатність конструктивно співпрацювати, виявляє повагу до інших, толерантність, вміння співпереживати, розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях, спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності».

Сукупність означених знань, умінь і ціннісних ставлень як сутності соціальної компетентності, унормованої як ключової в Державному стандарті базової середньої освіти, конкретизовано в чинних модельних навчальних програм і структурі та змісті чинних підручників інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5–7 класів закладів загальної середньої освіти, підготовлених фахівцями Інституту педагогіки НАПН України (Яценко, Т. & Тригуб, І., 2021; Яценко, Т., 2024а, Яценко, Т., 2024b; Яценко, Т., 2023с; Яценко, Т., 2024d).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям статті є дослідження щодо підручникотворення, у яких актуалізовано проблему компетентнісної спрямованості навчального забезпечення освітнього процесу в реаліях Нової української школи. Структура, зміст, методичний та організаційний апарат сучасного компетентнісно орієнтованого підручника надають йому діяльнісну функцію щодо формування ключових компетентностей учнів, орієнтують освітній процес на результат освіти. (Алексеєнко, Т., 2023; Засекіна, Т., & Тишковець, М., 2019; Топузов, О., & Засекіна, Т., 2022)

Практичні підходи до реалізації освітніх цілей компетентнісного навчання засобами підручника надають публікації, у яких розкрито особливості організації навчальної діяльності учнів щодо формування ключових компетентностей (Яценко, Т., 2024; Яценко, Т. & Пахаренко, В., 2022).

На важливості використання в підручниках компетентнісно орієнтованих різнорівневих завдань для формування в учнів ціннісних

ставлень, актуалізації суб'єктного досвіду, розвитку емпатії, усвідомлення змін в особистісному розвитку, що є сутнісними ознаками соціальної компетентності, йдеться в методичних дослідженнях (Фасоля, А., 2017).

Водночас проблема формування соціальної компетенції учнів Нової української школи у процесі роботи з підручниками нового покоління залишається недостатньо розробленою, як у теоретичному, так і практичному аспектах, і потребує окремого дослідження.

Мета дослідження – розкрити дидактичний потенціал підручників інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для адаптаційного та базового предметного циклів навчання Нової української школи в аспекті формування соціальної компетентності учнів.

Завдання дослідження – схарактеризувати соціально значущий зміст навчального матеріалу підручників інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для адаптаційного та базового предметного циклів навчання, представити методи, форми і засоби формування соціальної компетентності учнів 5–7 класів на уроках інтегрованого курсу літератур.

Методи дослідження. У дослідженні використано теоретичні методи аналізу й синтезу для вивчення нормативних документів у галузі шкільної освіти, зокрема літературної, психолого-педагогічних, методичних джерел, методи порівняння, систематизації та узагальнення для формування визначення об'єктивного стану досліджуваної проблеми в шкільній практиці; емпіричні методи спостереження за освітнім процесом на уроках інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) у 5–7 класах, метод експертної оцінки щодо відповідності змісту і структури підручників вимогам Державного стандарту базової середньої освіти та сучасним підходів до формування компетентностей учнів.

Результати та обговорення. На досягнення освітніх цілей компетентнісного навчання щодо формування соціальної компетентності учнів орієнтує програмова рубрика модельних навчальних програм інтегрованого курсу літератур для 5–7 класів «Пропонований зміст

навчального предмета», розроблена в кореляції з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти щодо формування в учнів уміння «виявляти в текстах (зокрема художніх текстах, медіатекстах) українських і зарубіжних авторів соціально важливий зміст».

У 5 класі для текстуального вивчення рекомендовано твори, які сприяють формуванню духовних цінностей, емоційного інтелекту учнів. Різдвяна казка сучасної української письменниці Богдани Матіяш «Єва і білосніжна квітка лілії» утверджує віру в добро та милосердя, що змінюють світ. У процесі роботи над текстом твору учні усвідомлюють цінність цих загальнолюдських чеснот, вчаться розуміти значення традицій як способу об'єднання людей.

У процесі вивчення у 5 класі оповідання З. Мензатюк «Мій тато став зіркою» запропоновано матеріал рубрики «Мовна скарбничка», що спонукає учнів до роздумів про гідність як важливу рису характеру людини: «В оповіданні «Мій тато став зіркою» йдеться про історичні події, які називають Революцією гідності. А що таке гідність? Це повага людини до себе та інших. Ця людська якість зумовлена тим, що кожна особистість самоцінна й неповторна». На актуалізацію власного життєвого досвіду орієнтують запитання рубрики «Поміркуй!»: «Гідність виявляється щоденно у маленьких і великих учинках. Яких саме? На підтвердження цієї думки наведи приклади з відомих тобі літературних творів та з власного життєвого досвіду».

Зміст оповідання сучасної української письменниці Оксани Сайко «Гаманець» спонукає п'ятикласників до поцінування таких моральних якостей, як чесність, відповідальність, чуйність та вміння приймати правильні рішення, що враховують інтереси інших людей. Аналітико-синтетична робота над твором сприяє розумінню учнями соціальних наслідків кожного вчинку, усвідомлення важливості чесності та довіри в спільноті, формуванню вміння порівнювати ситуацію, зображену в творі з реаліями життя, робити висновки про наслідки власних дій.

Мистецький контекст до цієї навчальної теми посилює дидактичний аспект уроку: «Про дружбу написано не лише літературні твори, а й твори образотворчого мистецтва. Картини сучасної української художниці Євгенії Гапчинської життєрадісні та світлі. Її зворушливі персонажі веселі й безжурні. На перший погляд може здатися, що художниця не помічає, що навколо неї багато проблем і горя, а дитинство може бути таким гірким, як у Ритки із оповідання О. Сайко «Гаманець». Однак Є. Гапчинська багато уваги приділяє вирішенню проблем дітей, займається благодійністю. Художниця розповідає: «У мене є мрія — щоб у кожному дитячому будинку була хоч би одна моя робота, яка б стала світлим промінчиком для його мешканців».

Потужний дидактичний потенціал для формування соціальної компетентності учнів 5 класу має роман американської письменниці ХІХ ст. Елеонор Портер «Полліанна», наскрізною темою якого є виявлення людиною доброти, вдячності, взаємопідтримки. На прикладі вчинків головної героїні твору, яка є ровесницею п'ятикласників, учні вчать бути оптимістами, знаходити вихід у складних ситуаціях, виявляти емпатію, співпрацювати. У процесі текстуальної роботи школярі мають змогу обговорити, як слова та вчинки однієї людини здатні змінити атмосферу в колективі, пересвідчитися, як герої роману поступово позбавляються ворожості, песимізму. Це свідчення того, що емпатія та доброзичливість допомагають вирішувати складні соціальні проблеми. Запропонована Полліанною «гра в радість» припадає до вподоби і сучасним учням і формує у них навички емоційної саморегуляції та вміння підтримувати інших, що є надзвичайно важливою особистісною якістю в нестабільних умовах сучасного життя.

Соціально-психологічна повість О. Радушинської «Метелики в крижаних панцирах» у модельній навчальній програмі рекомендована для текстуального вивчення у 7 класі як твір, у якому порушені проблеми самоствердження в суспільстві особистості з особливими потребами, а також взаємин між поколіннями, дружби й закоханості.

Актуалізацію знання учнів про художні твори, у яких йдеться про стосунки між їхніми однолітками, акцентування на рисах загальнолюдської моралі передбачені в рубриці «Ти вже знаєш»: «Кожного дня ти переконуєшся, що всі люди різні, кожна особистість неповторна, а період зростання та дорослішання найважливіший у житті людини. Допомогати тим, хто потребує уваги й підтримки, ти зможеш навчитися в персонажів повісті «Метелики в крижаних панцирах».

Соціальна компетентність учнів розвивається через компетентнісно орієнтовані методики, що представлені в підручниках інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) авторського колективу Інституту педагогіки НАПН України. Запитання і завдання не лише перевіряють знання учнями художнього тексту та навчального літературознавчого матеріалу, а й формують ціннісні орієнтації, навички співпраці та відповідальності, що є характерними ознаками соціальної компетентності.

Важливо, що спільна діяльність учнів у процесі засвоєння навчального матеріалу передбачає таку організацію роботи на уроці, коли кожен учень вносить свій особистий вклад, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності в атмосфері взаємної підтримки і доброзичливості. Це дає змогу не лише здобувати нові знання, а й формувати гуманні взаємини, почуття відповідальності, культуру спілкування (Коберник, Г., 2021).

Так, для учнів адаптаційного рівня навчання (5–6 класи) доречними є завдання, що проєктуються на особистісний досвід школярів. Наприклад: «Чи траплялися у вашому житті подібні ситуації? Обговоріть, як герої допомагають один одному. Інсценізуйте діалог між героями, які сперечаються. Як можна уникнути конфлікту? Порівняйте, як різні персонажі вирішують конфлікти. Який спосіб найбільш ефективний?». Аналіз поведінки героїв, рольові ігри сприяють формуванню толерантності та емпатії в учнів-підлітків, готовності до налагодження контактів із іншими особами з використанням різноманітних мовних засобів, що передбачено вимогами Державного стандарту базової середньої освіти.

Формуванню соціальної компетенції школярів сприяють групові форми навчальної діяльності, рекомендовані в підручниках інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної). Методично доцільними є творчі завдання, запропоновані учням у процесі вивчення роману «Полліанна». Наприклад, «Обговоріть у групах: як «гра в радість» може допомогти у сучасному шкільному житті? Напишіть лист від імені Полліанни до одного з героїв, у якому вона пояснює, чому важливо бачити добро. Складіть правила класної спільноти, використовуючи ідеї Полліанни. Інсценізуйте епізод, у якому Полліанна переконує дорослого змінити ставлення до життя. Які аргументи вона використовує?». Такі завдання не лише поглиблюють розуміння художнього твору, а й мають практичне значення для формування соціальної компетентності школярів. Зокрема, орієнтують учнів на співпрацю, розвивають емпатію, формують позитивне мислення та вміння будувати здорові стосунки в колективі. Обговорення в групах стимулює колективне мислення, вчить знаходити практичне застосування ідей роману в сучасному житті. Написання листа від імені Полліанни розвиває навички письмової комунікації та вміння передавати цінності персонажа. Складання правил класної спільноти формує відповідальність, навички самоврядування та позитивну атмосферу в колективі. Інсценізація епізоду тренує аргументацію, уміння переконувати та розвиває емоційний інтелект. Таким чином, система запитань і завдань у підручнику стає дієвим інструментом виховання юної особистості, здатної цінувати добро й підтримувати інших.

На уроках вивчення творчості П. Тичини запропоновано завдання інтерактивного характеру, що розвиває в учнів уміння співпрацювати, формує навички впевненості та здатність слухати співрозмовника, удосконалює зв'язне мовлення: «Виразно прочитай вірш із однокласниками. Попрацюйте у групах. Хай перша група читає текст, а друга — повторює третій рядок кожної строфи, а всі разом дзвінко підхоплюйте останні два слова строфи. Так у вас і з'явиться хор класних дзвіночків!», «Проведи з однокласниками естафету «Мікрофон»: «Сьогодні мене найбільше вразив

поетичний образ..., тому що...». Учителеві важливо організувати опрацювання художніх творів про дружбу, взаємопідтримку, взаємостосунки підлітків в атмосфері довіри та відкритості як однієї із умов ефективного формування соціальної компетентності.

На етапі первинного прочитання повісті О. Радущинської у 7 класі пропонуємо запитання, які спонукають учнів до роздумів над проблематикою твору, мотивують заглибитися у внутрішній світ героїв: «Що, на твою думку, означає назва повісті? Чи зрозуміла тобі поведінка Ярини? Як би ти вчинив / учинила на її місці? Як ти вважаєш, чому Ярина не хоче, щоб їй співчували?».

Глибше усвідомити соціально важливий зміст твору О. Радущинської «Метелики в крижаних панцирах» сприятиме змістове наповнення рубрики «Літературознавчий клуб», де акцентовано на автобіографічності повісті. Учні дізнаються, що «як і героїня її повісті, авторка має інвалідність через перенесену в дитинстві хворобу та лікарську помилку. Проте вона відвідувала звичайну школу. Згодом здобула журналістський фах. Працює на телебаченні й радіо. А ще активно займається волонтерською діяльністю, створила громадську організацію «Творча сотня — рух до перемоги». Члени організації надають військовикам, їхнім родинам, переселенцям гуманітарну, морально-психологічну допомогу, часто виїздять із подарунками й концертами на фронт». Отже, твір О. Радущинської «Метелики в крижаних панцирах» має вагомое соціальне значення, адже не лише порушує тему інвалідності та життєвих труднощів, а й демонструє приклад активної життєвої позиції авторки. Автобіографічність повісті допомагає учням глибше зрозуміти, що навіть у складних обставинах людина здатна реалізувати себе, здобути освіту, професію, бути корисною суспільству. Діяльність О. Радущинської у сфері журналістики, волонтерства та громадської роботи підкреслює, що сила духу й прагнення до добра можуть змінювати життя інших. Повість «Метелики в крижаних панцирах» формує в

школярів цінності гуманізму, відповідальності та соціальної активності, надихає на подолання бар'єрів і підтримку тих, хто цього потребує.

Формуванню в учнів соціальної компетентності ефективно сприяють пізнавальні дослідницькі завдання та творчі читацькі проєкти рубрики «Читай і досліджуй», запропоновані для самостійної індивідуальної та групової навчальної діяльності учнів. Так, процесі вивчення в 7 класі повісті О. Радущинської «Метелики в крижаних панцирах» учні виконують завдання, у яких акцентовано на важливих соціальних і моральних аспектах – розуміння неповторності кожної особистості, стійкість у подоланні життєвих труднощів: «Створи разом з однокласниками й однокласницями постер із психологічними порадами на тему: «Як підтримати людей з особливими потребами»; «Напиши есей на тему «Не такі, як усі, — толерантне ставлення до всіх членів суспільства»; «Пригадай прочитаний тобою в 5-му класі роман американської письменниці XIX ст. Е. Портер «Полліанна». Чим героїня її твору схожа на Ярину з повісті української письменниці XXI ст. О. Радущинської? Які проблеми доводиться долати дівчатам?».

Сутність сучасного освітнього процесу на уроках літератури визначається активною взаємодією всіх його суб'єктів, тобто організацією інтерактивного навчання (колективне, групове, навчання у співпраці), що ефективно сприяє формуванню в учнів умінь спільної діяльності, створення атмосфери співробітництва та взаємодії. Так, у процесі вивчення у 7 класі повісті В. Чемериса «Вітька + Галя» передбачено виконання дослідницького завдання: «Пригадай повість І. Андрусяка «28 днів із життя Бурундука» та повість Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». На прикладі творів В. Чемериса, І Андрусяка та Марка Твена назви й проілюструй використання кожного із цих засобів комічного прикладами з текстів. Організуй роботу в групі, де кожен / кожна буде досліджувати один із засобів у творах або ж усі засоби на прикладі одного твору. Обговори з однокласниками й однокласницями результати своєї роботи».

Виконання завдання сприяє розвитку соціальної компетентності і передбачає безпосередню участь кожного учня, формує здатність до творчої співпраці, виховує відчуття відповідальності за колективний результат, відчуття відповідальності за індивідуально виконану частину загальної роботи й водночас її інтеграцію у спільний навчальний результат. Учні не лише актуалізують зміст творів І. Андрусяка, Марка Твена та В. Чемериса, а й колективно досліджують засоби комічного, ілюструють їх прикладами та представляють результати дослідницької діяльності в класі. Крім того, аналіз комічних засобів у текстах української та зарубіжної літератур вимагає достатнього рівня розвитку критичного мислення учнів, які не лише пригадують сюжет, а й осмислюють художні прийоми, порівнюють їх використання у творах, роблять загальні висновки. Обговорення засобів комічного у художніх творах допомагає розвивати емоційний інтелект учнів і чутливість до емоційних відтінків. Тобто, такі дослідницькі завдання формують не лише предметну, а й соціальну компетентність, оскільки учні вчаться співпрацювати, комунікувати, критично мислити і бути емоційно чутливими в процесі вивчення художніх текстів.

Висновки. Підготовлені авторським колективом Інституту педагогіки чинні модельні навчальні програми та підручники інтегрованого курсу літератур для учнів гімназії, як у змістовому, так і в методичному аспектах орієнтовані на формування соціальної компетентності і передбачають роботу над текстами художніх творів, опрацювання навчального матеріалу та системи компетентнісно орієнтованих різнорівневих запитань і завдань щодо формування в учнів поваги до інших, толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співпереживати, розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в організації моніторингу результативності використання підручників інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5–7 класів закладів загальної

середньої освіти авторського колективу Інституту педагогіки НАПН України як ефективного дидактичного засобу формування соціальної компетентності учнів Нової української школи.

Використані джерела

Алексєєнко, Т. (2023). Розвивальний потенціал case-study (кейс-технології) у формуванні ключових компетентностей здобувачів освіти: до методичного інструментарію сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника*, 29, 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-5-13>

Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова КМУ № 898 від 30 вересня 2020 року https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

Засєкіна, Т., & Тишковець, М. (2019). Формування ключових компетентностей засобами підручника. *Проблеми сучасного підручника*, 22, 86–96. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-86-96>

Коберник, Г. (2021) Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітньої школи у процесі навчання https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/29/visnuk_16.pdf

Топузов, О., & Засєкіна, Т. (2022). Концепція підручників як складників дидактичної системи адаптаційного циклу навчання. *Проблеми сучасного підручника*, 28, 191–201. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-191-201>

Фасоля, А. (2017). Концептуальні засади створення підручника української літератури з урахуванням положень діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. *Проблеми сучасного підручника*, 18, 231–242. <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/331>

Яценко, Т. (2024) Роль підручника української літератури у формуванні ключових компетентностей учнів 7 класу. *Проблеми сучасного підручника*, 32, 327–335 <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-327-335>

Яценко, Т. & Пахаренко, В. (2022). Ключові компетентності в змісті підручника української літератури для 5 класу Нової української школи.

Проблеми сучасного підручника, 28, 202–211. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-202-211>

Яценко, Т. & Тригуб, І. (2021) Модельна навчальна програма «Література (інтегрований курс української та зарубіжної літератур). 5–6 класи. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729539>

Яценко, Т. (2024а) Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 7–9 класи» / Т. Яценко, В. Пахаренко, І. Тригуб, О. Слижук. для закладів загальної середньої освіти <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744491>

Яценко, Т. (2024б). Література (українська та зарубіжна): підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти. (у 2-х частинах) / Т. Яценко, В. Пахаренко, І. Тригуб, О. Слижук. Київ: Видавничий дім «Освіта». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731717/>

Яценко, Т. (2023с). Література (українська та зарубіжна): підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. (у 2-х частинах) / Т. Яценко, В. Пахаренко, І. Тригуб, О. Слижук. Київ: Видавничий дім «Освіта». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736086>

Яценко, Т. (2024d). Література (українська та зарубіжна): підруч. для 7 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х частинах) / Т. Яценко, В. Пахаренко, І. Тригуб, О. Слижук. Київ: Грамота. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741971>, <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741970>

References

Aliexsieienko, Т. (2023). Rozvyvalnyi potentsial case-study (keis-tekhnohii) u formuvanni kliuchovykh kompetentnosti zdobuvachiv osvity: do metodychnoho instrumentariiu suchasnoho pidruchnyka. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 29, 5–13. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-5-13> (in Ukrainian).

Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity: Postanova KМУ № 898 vid 30 veresnia 2020 roku. https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (in Ukrainian).

Fasolia, A. (2017). Kontseptualni zasady stvorennia pidruchnyka ukrainskoi literatury z urakhuvanniam polozhen diialnisnogo, osobystisno zorientovanoho i kompetentnisnogo pidkhodiv. Problemy suchasnoho pidruchnyka, 18, 231–242. <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/331> (in Ukrainian).

Kobernyk, H. (2021) Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoi shkoly u protsesi navchannia https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/29/visnuk_16.pdf (in Ukrainian).

Topuzov, O., & Zasiiekina, T. (2022). Kontseptsiiia pidruchnykiv yak skladnykiv dydaktychnoi systemy adaptatsiinoho tsykladu navchannia. Problemy suchasnoho pidruchnyka, 28, 191–201. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-191-201> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. & Pakharenko, V. (2022). Kliuchovi kompetentnosti v zmisti pidruchnyka ukrainskoi literatury dlia 5 klasu Novoi ukrainskoi shkoly. Problemy suchasnoho pidruchnyka, 28, 202–211. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-202-211> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. & Tryhub, I. (2021) Modelna navchalna prohrama «Literatura (intehrovanyi kurs ukrainskoi ta zarubizhnoi literatur). 5–6 klasy. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729539> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. (2023c). Literatura (ukrainska ta zarubizhna): pidruch. dlia 6 kl. zakl. zah. sered. osvity. (u 2-kh chastynakh) / T. Yatsenko, V. Pakharenko, I. Tryhub, O. Slyzhuk. Kyiv: Vydavnychiy dim «Osvita». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736086> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. (2024) Rol pidruchnyka ukrainskoi literatury u formuvanni kliuchovykh kompetentnostei uchniv 7 klasu. Problemy suchasnoho pidruchnyka, 32, 327–335. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-327-335> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. (2024a) Modelna navchalna prohrama «Intehrovanyi kurs literatur (ukrainskoi ta zarubizhnoi). 7–9 klasy» / T. Yatsenko, V. Pakharenko, I. Tryhub, O. Slyzhuk. dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744491> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. (2024b). Literatura (ukrainska ta zarubizhna): pidruch. dlia 5 kl. zakl. zah. sered. osvity. (u 2-kh chastynakh) / T. Yatsenko, V. Pakharenko, I. Tryhub, O. Slyzhuk. Kyiv: Vydavnychi dim «Osvita». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731717/> (in Ukrainian).

Yatsenko, T. (2024d). Literatura (ukrainska ta zarubizhna): pidruch. dlia 7 kl. zakl. zah. sered. osvity (u 2-kh chastynakh) / T. Yatsenko, V. Pakharenko, I. Tryhub, O. Slyzhuk. Kyiv: Hramota. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741971>, <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741970> (in Ukrainian).

Zasiekina, T., & Tyshkovets, M. (2019). Formuvannia kliuchovykh kompetentnosti zasobamy pidruchnyka. Problemy suchasnoho pidruchnyka, 22, 86–96. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-86-96> (in Ukrainian).

Tamila Yatsenko – Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Chief Researcher of the Department of Teaching Ukrainian Language and Literature of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Viktoriia Horbachevska – Postgraduate Student of the Department of Educology and Pedagogical Innovation Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine.

TEXTBOOK AS A MEANS OF FORMING THE SOCIAL COMPETENCE OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN THE REALITIES OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract. The article updates the problem of forming social competence of gymnasium students in the realities of the New Ukrainian School. Emphasis is placed on the importance of preparing modern school curriculum and educational and methodological support in the context of the requirements of the new State Standard of Basic Secondary Education. The competence potential of the current model curricula of the integrated course of literature (Ukrainian and foreign) for gymnasium students, developed by the author team of the Institute of Pedagogy of

the National Academy of Sciences of Ukraine, is revealed. A model of current textbooks of an integrated course of literature (Ukrainian and foreign) for students in grades 5–7 is presented, the content and structure of which provide for works of art of socially important ideological and thematic orientation, educational material and methodological apparatus with a system of competence-oriented questions and tasks for the effective formation of students' social competence as an important personal quality in today's realities. It based on the implementation of chronological-stylistic, reader-centric and text-centric principles of presentation of literary texts and educational material, taking into account the age characteristics of artistic perception of 8th grade students, their subjective and reading experience.

The features of the phased organization of students' educational activities in the process of working on works of art, the ideological and thematic content of which contributes to the formation of students' ability to show respect for others, tolerance, the ability to empathize, and to realize universal human spiritual and moral values, are outlined. The didactic purpose of textbook rubrics regarding the actualization of socially significant problems is revealed. A methodological apparatus for educational topics regarding the effective implementation of a system of questions and tasks for individual or group performance in the aspect of the formation of social competence of gymnasium students is presented. The emphasis is on the didactic expediency of using methods and forms of educational activity, the use of which contributes to the development of subjective experience, constructive cooperation skills, and the ability to act in conditions of uncertainty and multitasking in students.

Keywords: New Ukrainian School; social competence, students; gymnasium; grades 5–7; model curriculum; textbook, integrated course literature (Ukrainian and foreign).